

Економічна безпека суб'єктів господарської діяльності

УДК 351.83

Паславська Оксана Ігорівна

*асистент кафедри адміністративного та фінансового менеджменту
Національний університет «Львівська політехніка»*

Паславская Оксана Игоревна

*ассистент кафедры административного и финансового менеджмента
Национальный университет «Львовская политехника»*

Paslavska Oksana

Assistant of the Department of Administrative and Financial Management

National University "Lviv Polytechnic"

ORCID: 0000-0003-0718-5303

**КАДРОВА БЕЗПЕКА СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ В УМОВАХ
ПАНДЕМІЇ
КАДРОВАЯ БЕЗОПАСНОСТЬ ПРЕДПРИЯТИЯ В УСЛОВИЯХ
ПАНДЕМИИ
PERSONNEL SAFETY OF BUSINESS ENTITIES IN THE
CONDITIONS OF A PANDEMIC**

Анотація. Економічна безпека суб'єктів господарювання є складним і багатовекторним поняттям, про що свідчить розмаїття наукових підходів до його сутності і класифікації загроз, які на неї безпосередньо впливають.

Забезпечення економічної безпеки підприємства — безперервний процес покликаний до зниження ризиків та виниклих різноманітних загроз для його ефективного функціонування, сталого розвитку та досягнення поставлених перед ним цілей на різних стадіях економічного циклу. У даній

статті головна увага зосереджена на кадровій безпеці, як вагомій складовій економічної безпеки суб'єктів господарювання.

Ключові слова: економічна безпека, кадрова безпека, дистанційна форма праці.

Анотація. Экономическая безопасность субъектов хозяйствования является сложным и многовекторным понятием, о чем свидетельствует разнообразие научных подходов к его сущности и классификации угроз, которые на нее непосредственное влияние.

Обеспечение экономической безопасности предприятия - непрерывный процесс призван к снижению рисков и возникших угроз для его эффективного функционирования, устойчивого развития и достижения поставленных перед ним целей на различных стадиях экономического цикла. В данной статье основное внимание сосредоточено на кадровой безопасности, как весомой составляющей экономической безопасности субъектов хозяйствования.

Ключевые слова: экономическая безопасность, кадровая безопасность, дистанционная форма труда.

Summary. Economic security of economic entities is a complex and multi-vector concept, as evidenced by the diversity of scientific approaches to its essence and the classification of threats that directly affect it.

Ensuring the economic security of the enterprise - a continuous process designed to reduce risks and various threats to its effective operation, sustainable development and achievement of its goals at different stages of the economic cycle. This article focuses on personnel security as an important component of economic security of economic entities.

Key words: economic security, personnel security, remote work.

Постановка проблеми. Поширення COVID-19 спричинило виникнення низки ризиків для економічної безпеки суб'єктів господарської діяльності та України загалом, дія яких посилюватиметься в міру продовження карантину. Урядом запроваджений комплекс заходів щодо запобігання поширенню на території України захворювань на COVID-19. Водночас динамічний перебіг епідемічної ситуації, негативні наслідки дії заходів, запроваджених у відповідь, та розгортання світової економічної кризи потребують зміни моделі реагування на виклики економічній безпеці. Впровадження правових та регуляторних змін, державної фінансової підтримки та організаційно-економічних механізмів є необхідними умовами забезпечення економічної безпеки в період подолання наслідків кризи. Всебічний аналіз ризиків має бути покладений в основу рекомендацій щодо зниження загроз економічній безпеці, забезпечення стійкості, ефективного задоволення економічних потреб та захисту економічних інтересів суб'єктів підприємницької діяльності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Економічна безпека держави за останній час постійно перебуває у центрі уваги вітчизняних та зарубіжних науковців. Зокрема ґрунтовні дослідження різних аспектів національної економічної безпеки проведені у працях Акімова Л.М. [1], Білик Р.Р. [2], Бойко Т.В. [3], Гбур З.В. [4], Колеснікової К.С., Маліновської І.А., Чабарова В.О. [5], Носова О.В., Маковоз О.С. [6], Ольшанської О.В. [7], Онищенко В.О., Бондаревської О.М. [8], Сазонова В.В. [10], Ткаченко В.Г. [12].

Формулювання цілей статті. Основною метою статті є виокремлення найбільш значущих чинників, які впливають на стан економічної безпеки суб'єктів господарювання. Основна увага зосереджена на такій її складовій, як кадрова безпека. Досліджено необхідність застосування дистанційної форми праці та її нормативно-правове регулювання в умовах пандемії.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Пандемія COVID-19, локдаун, швидкий перехід на віддалену роботу та підтримка комунікацій і залученості працівників у дистанційному форматі, турбота про безпеку та здоров'я людей стали головним викликом для бізнесу. При цьому слід виокремити низку ризиків для економічної безпеки, дія яких посилюватиметься в міру продовження карантину.

Для економічної безпеки громадян: звільнення працівників у секторах, діяльність яких зупинена внаслідок карантину (первинні ефекти), переведення їх у безоплатні відпустки, на пониженою оплату праці тощо, з відповідною втратою доходу; ланцюгове звільнення працівників у суміжних секторах внаслідок скорочення попиту на їхню продукцію (вторинні ефекти); критичне зниження доходів домогосподарств; підвищення цін на критично важливі товари та послуги та/або обмеження можливостей їх безперебійного постачання.

Для економічної безпеки корпоративного сектору та МСП: критичне зниження попиту та втрата ринків збуту; розірвання традиційних ланцюгів постачання, як наслідок – нестача матеріалів та комплектуючих; брак робочої сили, у т.ч. через неможливість доїзду працівників; погіршення фінансового стану підприємств, збільшення дебіторської та кредиторської заборгованості, нестача обігових коштів; збільшення кількості випадків захоплення або заволодіння активів та/або корпоративних прав юридичної особи з використанням незаконних методів і засобів (рейдерство); поглинання збанкрутілих компаній та тих, фінансовий стан яких погіршився, більшими підприємствами-монополістами, насамперед – вертикально організованими холдингами (поглиблення монополізації).

Для економічної безпеки держави: суттєве погіршення стану державних фінансів через зниження доходів Державного бюджету, підвищення видатків, обумовлене девальвацією гривні збільшення витрат

на обслуговування державного боргу та погіршення умов здійснення нових запозичень; накопичення дебіторсько-кредиторської заборгованості держустанов; зростання обсягів неплатежів за житлово-комунальні послуги та утруднення роботи підприємств комунальної сфери, погіршення стану інфраструктури (внаслідок відстрочення фінансування запланованих ремонтів).

Ринок праці України як і в багатьох країнах світу опинився перед серйозними викликами, спричиненими поширенням захворювання COVID-19, зокрема й соціально-економічними. В умовах карантину роботодавці вдаються до повного або часткового зупинення виробництва, скорочення штату працівників, переведення на неповний робочий тиждень або відправляють працівників у відпустки без збереження заробітної плати. Це призводить до скорочення попиту на робочу силу та зменшення кількості зайнятого населення, зростання рівня безробіття.

Станом на 1 грудня 2020 року кількість зареєстрованих безробітних зменшилась до 410 тис. осіб (найбільшою середньоденна кількість безробітних була у червні — 518 тис. осіб), з них отримують допомогу по безробіттю 353 тис. осіб. За час карантину з 12 березня по 1 грудня статусу безробітних набуло більше 525 тис. осіб [13].

Запровадження карантину та надзвичайної ситуації внаслідок поширення COVID-19, привернули особливу увагу до необхідності дистанційної роботи. Якщо за звичайних умов дистанційна робота може запроваджуватися ситуативно, то при надзвичайних ситуаціях – це вимушений обов'язковий крок, що поширюється на діяльність значної частини працівників задля збереження їх здоров'я та забезпечення безперебійної роботи.

Наявні соціологічні дослідження свідчать про те, що 72% компаній після настання карантину перейшли на дистанційний режим роботи (рис.1) [14].

За даними першого кварталу 2020 р. у 43% опитаних компаній, більше 80% працівників працюють віддалено (рис. 2)[14].

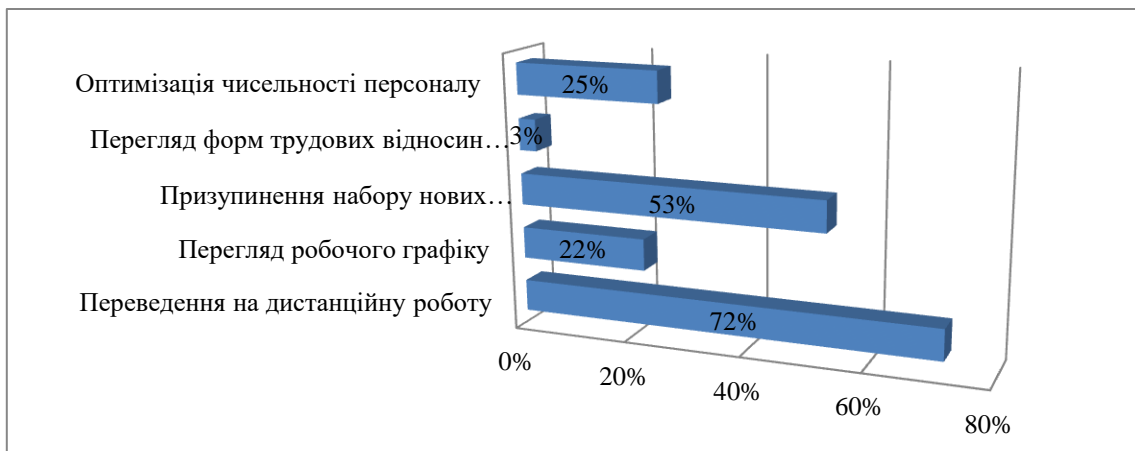

Рис. 1. Заходи, впроваджені компаніями з метою зниження витрат, % компаній

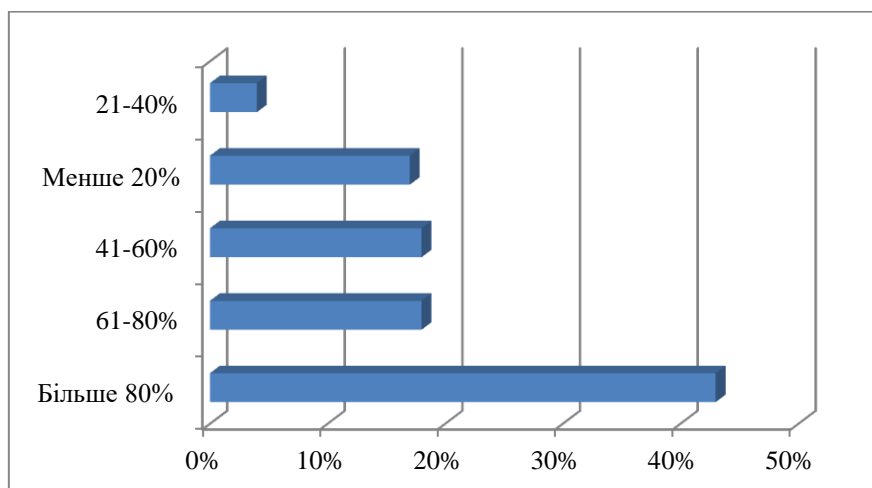

Рис. 2. Відсоток співробітників, що працюють дистанційно відповідно до % компаній

Через пандемію COVID-19 світовий та український бізнес зіштовхнувся з викликами, не відомими та не прогнозованими до цього. А відтак існуючий інструментарій управління втратив колишню ефективність. Отже, час вимагає інноваційних підходів, зокрема й до управління персоналом.

Тому вже сьогодні роботодавці та уряди країн у всьому світі намагаються визначитися – наскільки актуальною буде дистанційна робота після завершення пандемії. При цьому думки найманих працівників та

власників бізнесу дещо різняться. Це підтверджують заяви керівників компаній та соціологічні дослідження, які проводилися у різних країнах, в тому числі і в Україні.

Слід зазначити, що і міжнародні, і українські дослідження доводять, що більшість опитаних найманих робітників та частина роботодавців готові і надалі працювати в дистанційному або змішаному (кілька днів роботи в офісі, кілька – вдома) режимі. Хоча більшості з них зізнаються, що до віддаленої роботи спочатку доводилося звикати.

Так, згідно з дослідженням Colliers International, 82 % опитаних офісних співробітників в 25 країнах світу висловили побажання після повного скасування карантинних заходів продовжувати працювати з дому один або два дні на тиждень [15].

Що стосується України, то за результатами опитування понад 10 тис. користувачів платформи онлайн-оголошень OLX щодо форми роботи під час карантину, проведеного у серпні 2020 р., 58 % працівників не проти і надалі працювати віддалено, при чому 26 % готові робити це в нинішньому форматі, понад 30 % – з певними корективами, а 2 % навіть хочуть змінити роботу, щоб постійно працювати віддалено [16].

Як зазначають фахівці, звичайно, є сфери, які не можуть піти у віддалений режим. Не в останню чергу тому, що в компаніях не налагоджена система віддаленої роботи і немає чіткого законодавчого регулювання.

Відсутність у чинному законодавстві відповідних правових норм змусило законодавця в терміновому порядку вносити зміни до чинного Кодексу законів про працю України з метою спрямувати відносини щодо дистанційної форми організації роботи в правове русло.

Уперше дистанційну роботу в Кодексі законів про працю депутати врегулювали на початку карантину. Законом України № 540 від 30 березня 2020 р. (набув чинності 2 квітня 2020 р.) «Про внесення змін до деяких

законодавчих актів, спрямованих на забезпечення додаткових соціальних та економічних гарантій у зв'язку з поширенням коронавірусної хвороби (COVID-2019)» вперше з часу ухвалення (10 грудня 1971 р.) Кодексу законів про працю України (КЗпП) було внесено зміни до поняття трудового договору, закріплено поняття дистанційної (надомної) роботи та гнучкого режиму робочого часу [17].

Проте на ринку праці залишилася низка проблемних питань та правових колізій при застосуванні дистанційної (надомної) роботи та гнучкого режиму робочого часу. Саме тому, було запропоновано проєкт закону про внесення змін до деяких законодавчих актів щодо удосконалення правового регулювання дистанційної роботи (№ 4051 від 4 вересня 2020 р.).

До основних положень законопроекту, зокрема, можна віднести:

- запровадження двох самостійних видів (форм) роботи – дистанційної та надомної (відповідно до закону, під час дистанційної роботи людина сама обирає, де і за яким графіком працювати, а також сама відповідає за безпеку умов праці; надомна робота, навпаки, передбачає, що людина працює за графіком компанії, але поза офісом у чітко зафіксованому місці, а роботодавець забезпечує всіма необхідними для роботи технічними засобами);
- право роботодавця при укладенні трудового договору про дистанційну або надомну роботу отримувати відомості про місце проживання або інше місце за її вибором, де буде виконуватись трудова функція (з метою належного оформлення працівника на дистанційну роботу);
- забезпечення можливості ознайомлення працівника з правилами внутрішнього трудового розпорядку, колективним договором, локальними нормативними актами роботодавця, повідомленнями та

іншими документами, з якими працівник має бути ознайомлений у письмовій формі, шляхом обміну електронними документами;

- забезпечення можливості дистанційного ознайомлення працівника з вимогами щодо охорони праці шляхом використання сучасних інформаційно-комунікаційних технологій, зокрема відеозв'язку;

- забезпечення можливості працівника поєднувати дистанційну роботу з виконанням роботи в звичайному режимі на робочих місцях у приміщеннях чи на території роботодавця;

- запровадження гнучкого графіка роботи, якщо на це погоджуються працівники і підприємство (тобто людина може сама встановлювати початок та кінець свого робочого часу, «за умови дотримання відпрацювання сумарної кількості робочих годин протягом встановленого облікового періоду») [17].

Важливим пунктом закону є право батьків із дітьми до 3-х років працювати дистанційно. Більше того, в разі медичних показань батьки можуть працювати віддалено, доки дитині не виповниться 6 років. Утім, лише за умови, що роботу можна виконувати віддалено і компанія має для цього ресурси і засоби.

Також закон дозволяє перейти на дистанційну роботу (строком до 2 місяців), якщо працівник зазнає в офісі дискримінації (за статевою чи іншими ознаками).

Більшість експертів також погоджуються, що удосконалення трудового законодавства посилить захист працівників. Можливість обирати дистанційну форму роботи підвищить стресостійкість співробітників і стимулюватиме компанії до більшої цифровізації. Так, удосконалення трудового законодавства посилить захист працівників у трудовому процесі, а роботодавці отримають можливості офіційно оформлювати віддалену роботу.

Так, новий законопроект покликаний удосконалити трудове законодавство. Гіпотетично це мало б посилити захист працівників, особливо в умовах коронавірусної пандемії і кризи, а роботодавцям мало б дати можливість офіційно оформлювати віддалену роботу.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку. Отже, подолання наслідків епідемічної кризи, яка наклалася на промислову стагнацію та економічну рецесію, ознаки яких спостерігались вже наприкінці 2019 р., потребує застосування більш гнучкої моделі забезпечення економічної безпеки, що поєднує засоби державної фінансової підтримки з організаційно-економічними інструментами, які дозволяють задіяти та оптимізувати використання децентралізованих ресурсів суб'єктів господарювання та населення через відповідні регуляторні важелі.

При цьому важливо системно впроваджувати правові та регуляторні зміни, пов'язані з необхідністю запобігти непередбачуваності законодавства, вчиненню корупційних діянь та інших порушень законних інтересів громадян та суб'єктів підприємництва внаслідок обмежень, пов'язаних із карантинном.

Отже, ситуація з коронавірусом показала затребуваність дистанційного формату роботи. Очевидно, що така форма професійної діяльності у довгостроковій перспективі буде лише набувати популярності, відповідно це питання вимагає додаткового законодавчого врегулювання.

Глобальна пандемія та карантинні умови стимулюють законодавця урізноманітнювати трудові відносини, зберігаючи баланс між правами працівників та інтересами роботодавця.

Література

1. Акімова Л.М. Становлення системи економічної безпеки держави в Україні: сутність, рівні, складники // Публічне адміністрування: теорія та практика. 2018. № 1 (19). С. 1-11.
2. Білик Р.Р. Механізми та інструменти забезпечення економічної безпеки регіонів України в процесі децентралізації // Бізнес Інформ. 2015. № 9. С. 67-72.
3. Бойко Т.В. Актуальні проблеми економічної безпеки України. URL: <http://library.kr.ua/orhus/bojko.pdf> (дата звернення: 14.07.2020).
4. Гбур З.В. Економічна безпека як одна зі складових забезпечення національної безпеки України на сучасному етапі // Інвестиції: практика та досвід. 2017. № 18. С. 81-86.
5. Колеснікова К.С., Маліновська І.А., Чабаров В.О. Економічна безпека України в контексті глобалізаційних викликів // "Молодий вчений". 2018. № 3. С. 351-354.
6. Носова О.В., Маковоз О.С. Моделі економічної безпеки регіону // Вісник Національної юридичної академії України імені Ярослава Мудрого. Харків: НЮАУ імені Ярослава Мудрого. 2011. № 4. С. 36-45.
7. Ольшанська О.В. Регіон як просторова соціально-економічна система / О.В. Ольшанська // Актуальні проблеми економіки. 2011. № 117. URL: <http://ir.kneu.edu.ua:8080/bitstream/2010/3731/1>
8. Онищенко В. О., Бондаревська О. М. Забезпечення економічної безпеки територіальних громад як основного елемента регіональної безпеки // Економічна безпека: держава, регіон, підприємство: матеріали IV Всеукр. наук.-практ. Інтернетконф. (Полтава, 15 грудн. 2017 р. 25 січн. 2018 р.). Полтава: ПолтНТУ, 2018. С. 8-10.
9. Ризики і загрози економічній безпеці України у 2015—2016 рр. та механізми їх мінімізації. URL:

[http://www.niss.gov.ua/content/articles/files/ruzuku_zagrozu1\\$bab4e.pdf](http://www.niss.gov.ua/content/articles/files/ruzuku_zagrozu1$bab4e.pdf)
(дата звернення: 14.07.2020).

10. Сазонов В.В. Поняття та система економічної безпеки: кримінологічний вимір // Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ. 2019. № 2. С. 184-189.
11. Стратегія та механізми зміцнення просторової структурної конкурентоспроможності регіону: монографія / за ред. А.І. Мокія, Т.Г. Васильціва. Львів: Ліга Прес, 2010. 488 с.
12. Ткаченко В.Г. Економічна безпека регіонів. URL: http://www.debaty.org.ua/article/decentralization_reform/decentralizatia_public_ref/200.html (дата звернення: 14.07.2020)
13. Державна служба статистики України . URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
14. COVID-19. Наслідки для бізнесу та дії за умов кризи. URL: https://eba.com.ua/wp-content/uploads/2020/04/EY_Survey_results_COVID_19_2.0.pdf
15. Colliers аналізує заходи, вжиті урядами країн регіону ЕМЕА. URL: <https://www2.colliers.com/uk-ua/research/2020-colliers-covid-19-government-response>
16. Робота в умовах карантину. Агенції інформації та аналітики Гал-Інфо. URL: https://galinfo.com.ua/news/58_pratsivnykiv_ne_proty_prodovzhuvat_y_robotu_viddaleno__rezultaty_opytuvannya_350128.html
17. Офіційний веб-портал. Верховна Рада України. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=68479

References

1. Akimova L.M. Stanovlennja systemy ekonomichnoji bezpeky derzhavy v Ukrajinі: sutnistj, rivni, skladnyky // Publichne administruvannja: teorija ta praktyka. 2018. # 1 (19). S. 1-11.

2. Bilyk R.R. Mekhanizmy ta instrumenty zabezpechennja ekonomichnoji bezpeky rehioniv Ukrainy v procesi decentralizaciji // *Biznes Inform.* 2015. # 9. S. 67-72.
3. Bojko T.V. Aktualjni problemy ekonomichnoji bezpeky Ukrainy. URL: <http://library.kr.ua/orhus/bojko.pdf> (data zvernennja: 14.07.2020).
4. Ghbur Z.V. Ekonomichna bezpeka jak odna zi skladovykh zabezpechennja nacionaljnoji bezpeky Ukrainy na suchasnomu etapi // *Investyciji: praktyka ta dosvid.* 2017. # 18. S. 81-86.
5. Kolesnikova K.S., Malinovsjka I.A., Chabarov V.O. Ekonomichna bezpeka Ukraini v konteksti ghlobalizacijnykh vyklykiv // *"Molodyj vchenyj".* 2018. # 3. S. 351-354.
6. Nosova O.V., Makovoz O.S. Modeli ekonomichnoji bezpeky rehionu // *Visnyk Nacionaljnoji jurydychnoji akademiji Ukrainy imeni Jaroslava Mudrogho.* Kharkiv: NJuAU imeni Jaroslava Mudrogho. 2011. # 4. S. 36-45.
7. Oljshansjka O.V. Rehion jak prostoroza socialjno-ekonomichna systema / O.V. Oljshansjka // *Aktualjni problemy ekonomiky.* 2011. # 117. URL: <http://ir.kneu.edu.ua:8080/bitstream/2010/3731/1>
8. Onyshhenko V. O., Bondarevsjka O. M. Zabezpechennja ekonomichnoji bezpeky terytorialjnykh ghromad jak osnovnogho elementa rehionaljnoji bezpeky // *Ekonomichna bezpeka: derzhava, rehion, pidpryjemstvo: materialy IV Vseukr. nauk.-prakt. Internetkonf. (Poltava, 15 ghruhn. 2017 r. 25 sichn. 2018 r.).* Poltava: PoltNTU, 2018. S. 8-10.
9. Ryzky i zagrozy ekonomichnij bezpeci Ukrainy u 2015—2016 rr. ta mekhanizmy jikh minimizaciji. URL: [http://www.niss.gov.ua/content/articles/files/ruzuku_zagrozul\\$bab4e.pdf](http://www.niss.gov.ua/content/articles/files/ruzuku_zagrozul$bab4e.pdf) (data zvernennja: 14.07.2020).

10. Sazonov V.V. Ponjattja ta systema ekonomichnoji bezpeky: kryminologhichnyj vymir // Naukovyj visnyk Dnipropetrovsjkogho derzhavnogho universytetu vnutrishnikh sprav. 2019. # 2. S. 184-189.
11. Strateghija ta mekhanizmy zmichennja prostorovo\$ strukturnoji konkurentospromozhnosti reghionu: monoghrafija / za red. A.I. Mokija, T.Gh. Vasylyciva. Ljviv: Ligha Pres, 2010. 488 s.
12. Tkachenko V.Gh. Ekonomichna bezpeka reghioniv. URL: http://www.debaty.org/ua/article/decentralization_reform/decentralizatia_publ_ref/200.html (data zvernennja: 14.07.2020)
13. Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy . URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
14. COVID-19. Naslidky dlja biznesu ta diji za umov kryzy. URL: https://eba.com.ua/wp-content/uploads/2020/04/EY_Survey_results_COVID_19_2.0.pdf
15. Colliers analizuje zakhody, vzhyti urjadamy krajin reghionu EMEA. URL: <https://www2.colliers.com/uk-ua/research/2020-colliers-covid-19-government-response>
16. Robota v umovakh karantynu. Aghenciji informaciji ta analityky Ghal-Info. URL: https://galinfo.com.ua/news/58_pratsivnykiv_ne_proty_prodovzhuvaty_robotu_viddaleno__rezultaty_opytuvannya_350128.html
17. Oficijnyj veb-portal. Verkhovna Rada Ukrainy. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=68479